

บทที่ 2

สำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์

บรรดาศักดิ์ เป็นราชทินนาม สำหรับพระมหากษัตริย์ ได้พระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานแก่ผู้เข้ารับราชการ ที่ประกอบความดีความชอบ มีความรู้ความสามารถในสายวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ราชการ และมีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ คำว่า “บรรดาศักดิ์” นั้น ตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ให้คำแปลไว้ว่า “ฐานะของขุนนางซึ่งได้รับพระราชทานเนื่องจากตำแหน่ง แต่ต่อมาไม่เนื่องจากตำแหน่งก็มี”

ราชทินนามว่า “เสนาะดุริยางค์” นี้ เป็นตำแหน่งข้าราชการสังกัดกรมมหรสพโดยพระราชทานเนื่องจากตำแหน่ง ให้ข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาดุริยางค์ไทย ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานบรรดาศักดิ์ “เสนาะดุริยางค์” ให้กับข้าราชการอันเป็นที่แพร่หลาย และมีผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์นี้ถึงสามคน¹

ท่านแรกที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เก่าแก่ที่สุด คือ “พระเสนาะดุริยางค์” นามเดิมว่า ท่านขุนเนร เคยเป็นพระอาจารย์สอนดนตรีถวาย สมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์

ท่านที่สอง คือ “หลวงเสนาะดุริยางค์” นามเดิมว่า ทองดี ข้าราชการสังกัดกรมพิณพาทย์หลวงสมัยรัชกาลที่ 5

ท่านที่สามที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น เสนาะดุริยางค์ นั้น นามเดิมว่านาย แซ่ม สุนทรวาทีน เข้ารับราชการมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวงจนได้เป็น พระยาเสนาะดุริยางค์ เมื่อสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อจากนั้นก็ไม่มีผู้ใดได้รับพระราชทาน

---

¹พูนพิศ อมาตยกุล. “ลำน่านแห่งสยาม” หน้า 110.

ตำแหน่งเสนาะดุริยางค์อีกเลย นับว่าท่านเป็นต้นรากของสำนักดนตรีเสนาะดุริยางค์และได้มีการสืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)²

ภาพที่ 1 พระยาเสนาะดุริยางค์

พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เกิดเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2409 ตรงกันเดือน 9 ปีชวด ที่ตำบลสวนมะลิ ใกล้วัดเทพสิรินทราวาส บิดาชื่อนายช้อย สุนทรวาทีน มารดาชื่อนางไผ่ สุนทรวาทีน

ตระกูลของท่านเป็นนักดนตรีไทยเก่าแก่ คุณปู่ของท่านชื่อนายทัง สุนทรวาทีน เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บิดาของท่านเป็นนักดนตรีเอกในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เป็นครูดนตรีที่มีชื่อเสียงยิ่ง ครูช้อยโชคร้ายตาบอดเพราะไข้ทรพิษ แต่ความสามารถทางดนตรีนั้นเป็นอัจฉรย์นัก ทั้งยังมีได้ร่ำเรียนเป็นเรื่องเป็นราว

---

²พูนพิศ อมาตยกุลและคณะ, “นามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” หน้า 271.

กับท่านบิดา ครูซ้อยก็สามารถเป็นคนระนาดนำวงบรรเลงสวดมนต์เย็นกันเข้าได้ด้วยดี ทำให้บิดาแลเห็นความสำคัญ จนทุ่มเทถ่ายทอดวิชาให้

พระยาเสนาะฯ เข้ารับราชการในกระทรวงวัง สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2422 มีหน้าที่บรรเลงเพลงปี่พาทย์ในพระราชทานพิธีต่าง ๆ ซึ่งตอนนั้นอายุเพียง 13 ปี คนที่รับราชการเป็นนักดนตรีหลวงสมัยนั้นจะเรียกกันว่า ประจํากรมพิณพาทย์หลวง ซึ่งบางครั้งต้องไปช่วยราชการกรมมหรสพด้วย ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนเสนาะดุริยางค์” เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2446 ในตำแหน่งเจ้ากรมพิณพาทย์หลวง เมื่ออายุได้ 37 ปี

ภาพที่ 2 ใบสัญญาบัตร “ขุนเสนาะดุริยางค์”

ระยะหลังจากได้เป็นท่านขุนแล้ว ท่านก็เริ่มบันทึกกระบอกเสียงเป็นครั้งแรกกับบริษัทฝรั่ง ซึ่งเข้ามาบันทึกเสียงเพลงที่วังของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (วังบ้านหม้อ) ครูเฉลิม บัวท้ง เล่าว่า เมื่อท่านอายุได้ห้าขวบ (พ.ศ. 2458) นั้น วันหนึ่งขณะลงเรือจ้างจากบางลำพูแจวไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาจะกลับบ้านที่ตำบลสวนใหญ่ จังหวัดนนทบุรี พอเรือผ่านวัดเขมาภิรตาราม กำลังมีงานวัดก็ได้ยินเสียงเดี่ยวระนาดเอกเพลงการเวกดังจากวัดมาถึงเรือ จึงจอดเรือแล้วตามท่านบิดา (ชื่อครูปั้น บัวท้ง) ขึ้นไปดูด้วยนึกว่ามีปี่พาทย์ประชันวง แต่ปรากฏว่าเป็นการเล่นกระบอกเสียง เพลงการเวกฝีมือระนาดเอก ครั้งนั้นตั้งแต่นั้นยังไม่ได้เห็นตัวคนตี

ในการสำรวจแผ่นเสียงเก่าเพลงไทยสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ได้ค้นพบแผ่นเสียงโบราณ สี่ดาชนิดหนามาก ๆ เป็นจำนวนไม่น้อยที่มีชื่อ “ขุนเสนาะดุริยางค์” ปรากฏอยู่ในฐานะของหัวหน้า วงดนตรี เช่น

เรื่องพระอภัยก่าทัพ หมายเลข 47036 แม่ป๋ม แม่แป้น ขับร้องส่งเครื่องสาย ขุนเสนาะ

เพลงตับพระลอคลั่ง หมายเลข 47033-16 แม่ป๋ม แม่แป้น ขับร้องส่งพิณ พาทยขุนเสนาะ

นอกจากนี้ยังมีเพลงโหมโรงเช้าสำหรับพระสวคมนตรีฉันทน์เช้า ซึ่งท่านเป็นผู้บรรเลง และเป็นหัวหน้าวงด้วย³

ครั้งถึงปลายรัชกาลที่ 5 ตรงกับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าเลื่อนยศเป็น “หลวงเสนาะดุริยางค์” ในตำแหน่ง เจ้ากรมพิณพาทยหลวง

ภาพที่ 3 ใบสัญญาบัตร “หลวงเสนาะดุริยางค์”

³ พูนพิศ อมาตยกุล. “ลำน้าแห่งสยาม” หน้า 105.

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากงานประจำควบคุมฝึกสอนและการบรรเลงในงานพระราชพิธีต่าง ๆ แล้ว ยังโปรดให้เป็นครูสอนดนตรีถวายพระราชวงศ์ฝ่ายในและเจ้าจอมในพระบรมมหาราชวังเป็นประจำเจ้าจอม ม.ร.ว.สดับ ลดาวัลย์ เล่าว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ตั้งมโหรีหญิงวังหลวงขึ้นเป็นวงแรก อยู่ในพระอนุเคราะห์ของวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ และได้ทรงพระราชนิพนธ์กลอนบทละครเรื่องเงาะป่าขึ้น เมื่อทรงจบตอนใดก็โปรดให้เจ้าจอมสดับเชิญพระราชนิพนธ์ตอนนั้นมาให้ท่านพระยาเสนาะดุริยางค์ บรรจุมโหรีร้องและเพลงหน้าพาทย์แล้วฝึกสอนวงมโหรีฝ่ายในขับร้องและบรรเลงปีพาทย์ถวายให้ทรงฟังแต่ละตอนเพื่อทรงพระราชวิจารณ์แก้ไข เป็นอย่างนี้จนทรงพระราชนิพนธ์จบเรื่อง พระยาเสนาะฯ รับราชการสนองพระยุคลบาทใกล้ชิดตลอดรัชกาล ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานรางวัลเป็นพิเศษหลายครั้ง อาทิ คุณเสื่อพระปรมาภิไธยย่อ จปร. นาฬิกา จปร.

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านก็ได้รับพระราชทานยศเป็น “พระเสนาะดุริยางค์” รับราชการในกรมมหรสพ และได้รับพระราชทานเหรียญคุณวุฒิมาลาเข็มศิลปวิทยา

ภาพที่ 4 ใบสัญญาบัตร “พระเสนาะดุริยางค์”

และได้รับมอบหมาย ให้ความคุมวงพิณพาทย์ ของเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวัง ซึ่งมีนักดนตรีส่วนใหญ่เป็นทหารรักษาวัง วงพิณพาทย์นี้นับได้ว่ารวบรวมผู้มีฝีมือ ซึ่งต่อมาได้เป็นครูผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นที่รู้จักนับถือโดยทั่วไปในวงการดุริยางคศิลป์ เช่น ครูเทียบ คงลายทอง ครูพริ้ง คนตรีรส ครูสอน วงฆ้อง ครูมิ ทรัพย์เย็น

ครูแสวง โสภา ครูผิว ใบไม้ ครูทรัพย์ นุตสถิตย์ ครูอรุณ กอนกุล ครูเชื้อ นักร้อง และครู กงศักดิ์ คำศิริ เป็นต้น

ด้วยความซื่อตรงต่อหน้าที่ราชการ มีความจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์และความสามารถ ในดุริยางคศิลป์เป็นที่ยิ่ง ท่านจึงได้รับราชทานบรรดาศักดิ์ เป็น “พระยาเสนาะดุริยางค์” เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2476

ภาพที่ 5 ใบสัญญาบัตร “พระยาเสนาะดุริยางค์”

ในราวปลายรัชการที่ 6 พระยาเสนาะฯ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ ฝึกสอนควบคุมวงมโหรีหญิง ซึ่งมีนางพระกำนัลเป็นนักดนตรี ครั้นเมื่อพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีใกล้จะครบกำหนดมีพระประสูติกาล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระราชนิพนธ์เนื้อร้องเพลงปลาทองเตรียมไว้สมโภชพระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ จึงโปรด ให้พระยาเสนาะฯ ฝึกมโหรีหญิงวงนี้ไว้บรรเลงถวายเมื่อมีพระประสูติกาล

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาเสนาะฯ ยังได้สนองพระ กรุณาธิคุณฝึกซ้อมมโหรีหญิงที่ตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ในวังสุนันทาลัย และบรรเลงถวายทุกคืนวันพุธ คราบบงเสด็จพระราชดำเนินสู่ประเทศอังกฤษ นอกจากนั้นพระยา เสนาะฯ ยังได้รับเชิญเป็นครูของบ้านป่าพายุสำคัญ 2 ตระกูล คือตระกูลดุริยพันธุ์ และตระกูล

ดุริยประณีต มาเป็นเวลาช้านาน ท่านจึงได้นำนายหน่วงและนายเหนียว ดุริยพันธุ์ สองพี่น้องซึ่ง เป็นศิษย์ฝีมือเยี่ยมเข้ารับราชการ ในวงปีพาทย์หลวงในรัชกาลที่ 7 อีกด้วย

ในรัชสมัยปัจจุบัน เมื่อกรมศิลปากรบันทึกโน้ตเพลงไทยในปี พ.ศ. 2479 ก็ได้เชิญ พระยาเสนาฯ เป็นผู้บอกเพลงและท่านได้เป็นกรรมการของราชบัณฑิตยสถานอยู่จนตลอดชีวิต

ดนตรีไทยมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในด้านวิธีการปฏิบัติเครื่องดนตรี คือ การ ดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นนั้น เครื่องมือแต่ละเครื่องมือจะมีความแตกต่างกัน เช่น ฉิ่งวงใหญ่จะดำเนินทำนองไปอย่างหนึ่ง ระนาดเอกก็จะดำเนินทำนองไปอีกอย่างหนึ่ง กอปรกับ การเรียนการสอนดนตรีไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันต่อมาจนถึงปัจจุบันนั้น จะเป็นการสอนแบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) ซึ่งจะถ่ายทอดจากครู (ผู้ถ่ายทอด) ไปยังผู้เรียน (ผู้รับการถ่ายทอด) เพราะ ฉะนั้นการเรียนดนตรีไทยจึงต้องใช้เวลามากในการต่อเพลง อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เล่าว่า

“คุณพ่อจะใช้การต่อแบบธรรมดา แต่ต้องท่องให้คล่อง บางทีก็ต่อเป็นเครื่องมือ หรือ ต่อเป็นคน ๆ ไม่ได้นั่งต่อเป็นวงแล้วติดตาม ๆ เอา ท่านไม่ทำอย่างนั้นเลย อย่างพี่เทียบนี่มาต่อที่บ้านเลย เข้าก็มาหา เมื่อต่อให้ครบทุกเครื่องมือแล้ว ถึงจะไปซ้อมรวมกัน ลักษณะการบรรเลงนั้น ท่านจะเน้นถึงเรื่องความสวยงามมากกว่า ให้มีความงดงาม มีความพอดี อย่าเยื้อง อย่าอวดเก่ง ให้เป็นคนประมาณตน”⁴

เมื่อลูกศิษย์มีความรู้ มีความสามารถในวิชาการด้านดนตรีไทยแล้ว ท่านจะคอยอบรม สั่งสอนศิษย์ของท่าน อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เล่าว่า

“เมื่อเรียนไปแล้ว อย่าฟังคนอื่นเขาชม อันคำชมเชยเปรียบเสมือนเครื่องทำให้ขาด ความพยายาม ขาดความขยันหมั่นเพียร คำชมเชยเป็นเหมือนยาพิษต้องฟังท่านพูด ท่านจะบอกเอง ว่าอย่างนี้ดีนะ อย่างนั้นใช้ได้นะ”⁵

⁴เจริญใจ สุนทรวาทิน . สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2543.

⁵เจริญใจ สุนทรวาทิน . สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2543

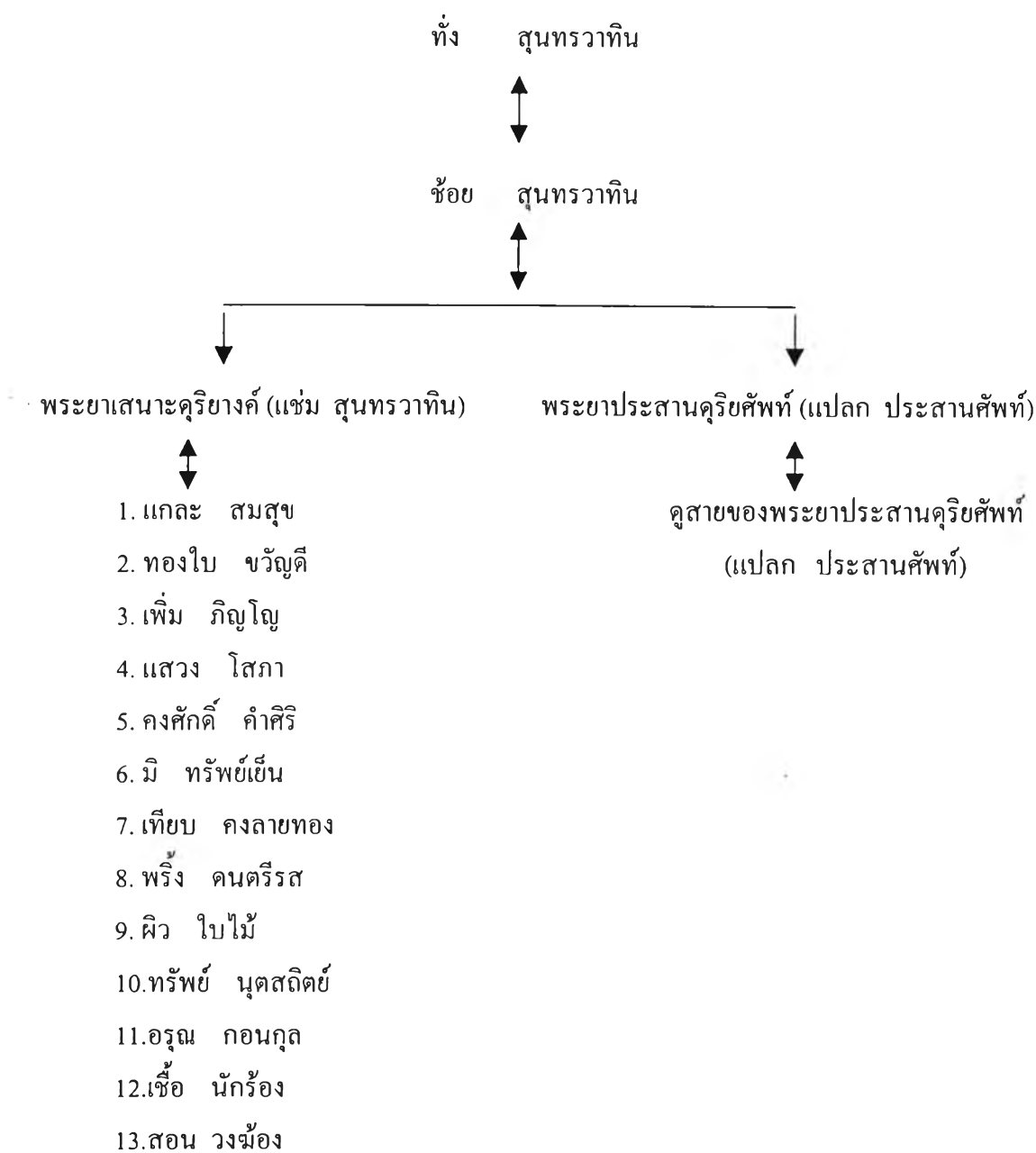
จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2492 เมื่อวันที่ 31 มกราคม ท่านก็ถึงอนิจกรรม อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เล่าว่า ก่อนท่านจะสิ้นลม ท่านได้สั่งข้าพเจ้าไว้ว่า “ถ้าจะใช้วิชาการขับร้องของท่านก็จะประสบความสำเร็จ” ซึ่งท่านได้ให้พรแก่ข้าพเจ้าไว้ก่อนสิ้นลม

พระยาเสนาะฯ เป็นนักดนตรีที่มีฝีมือเป็นเลิศถึงที่สุด ทั้งทางเครื่อง และทางขับร้อง โดยจะสังเกตได้จากบรรดาศิษย์ทั้งหลายของท่าน ซึ่งในระยะต่อมาได้กลายเป็นเอกทัศคะในแต่ละแขนงของดุริยางคศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากฉันทะวิริยะของท่านพระยาเสนาะฯ ที่ได้พร่ำสอนอบรมด้วยความละเอียดละไม รวมทั้งเต็มเปี่ยมในความรู้แจ้ง

เมื่อครั้งที่พระยาเสนาะฯ ได้รับมอบหมายให้ควบคุมวงปี่พาทย์ของเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวังท่านได้พยายามอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ของท่าน โดยมีได้ปิดบังอำพราง จึงทำให้ลูกศิษย์ของท่านเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป นับว่าเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีของครู คือ พระยาเสนาะดุริยางค์สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

แผนผังสายดนตรีของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน)

นายคงศักดิ์ คำศิริ (พ.ศ.2442-2510)*

ครูคงศักดิ์ เดิมชื่อ ทองสุข คำศิริเป็นบุตรนายท้วม นางวัน คำศิริ เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2442 การศึกษาวิชาดนตรีเริ่มเรียนกับครูสินธุ์ เป็นคนแรก เครื่องดนตรีที่เริ่มเรียนคือ ซอด้วง ต่อมาครูคงศักดิ์ได้สมัครเข้ารับราชการทหารรักษาวัง กองแตร กระทรวงวัง ในบังคับบัญชาของเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เป็นเหตุให้ครูได้มีโอกาสศึกษา วิชาดนตรีชั้นสูงต่อมา กับพระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) ในด้านความรู้ความสามารถทางดนตรี ครูคงศักดิ์สามารถปฏิบัติได้ทั้งทางเป่าพาทย์และทางเครื่องสายรวมทั้งการขับร้อง แต่ที่ถนัดเป็นพิเศษ คือ เครื่องดนตรีประเภทสี ได้แก่ ซอต่าง ๆ รวมไปถึงซอฝรั่ง เช่น ไวโอลิน ด้วย คุณประภวสมบัติทวี เลขานุการกรมประชาสัมพันธ์ในสมัยนั้น เขียนเล่าไว้ว่า ครูคงศักดิ์ สีซออยู่แอมว่ซอได้ดี เป็นพิเศษจนนายเพ็ญ ปัญญาพล นักแอมว่เกล้าซอผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งปรารภว่า “การแอมว่แอมว่เกล้าซอทางวิทยุ ถ้าไม่ได้คุณคงศักดิ์สีซออยู่ละก็ เป็นไม่ว่ยอมเด็ดขาดเพราะกลัวเสียงซอ”

นายเชื้อ นักร้อง (พ.ศ. 2438 - 2507)

ครูเชื้อ นักร้อง เป็นบุตรของนายเสงี่ยม และนางแวม เกิดเมื่อวันอังคารที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2438 ศึกษาวิชาขับร้องเพลงไทยเบื้องต้นจากบิดาซึ่งเป็นนักเทศน์และนักร้อง ครั้นต่อมาได้เป็นศิษย์ของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) เจ้ากรมพิณพาทย์หลวง ในรัชกาลที่ 5 และเป็นครูเป่าพาทย์ประจำวงเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง ในรัชกาลที่ 6 ครูเชื้อเป็นศิษย์ขับร้องรุ่นอาวุโสของพระยาเสนาะดุริยางค์ก่อนครูเหนียว ดุริยพันธ์ มีสำเนียงและลีลาการขับร้องเป็นเยี่ยมในสมัยนั้น นอกจากนี้เมื่อมีการประกวดการขับร้องเพลงไทย ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2492 ครูเชื้อ ก็เข้าประกวดและได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทนักร้องฝ่ายชายอีกด้วย กล่าวได้ว่า ครูเชื้อ เป็นนักร้องสมกับชื่อสกุลซึ่งผู้บังคับบัญชาคือ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เป็นผู้ตั้งให้โดยแท้

นายทรัพย์ นุตสถิตย์ (พ.ศ.2441-2517)

ครูทรัพย์ นุตสถิตย์ เป็นบุตรของนายเนตร และนางจัน เกิดเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม

---

*ประวัติศิษย์พระยาเสนาะดุริยางค์คัดมาจาก “นามานุกรมศิลปินเพลงไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์,” 2532.

พ.ศ. 2441 การศึกษาวิชาดนตรีนั้น เริ่มเรียนขอ จะเข้และขลุ่ยจากบิดาซึ่งเป็นคนตรีอยู่บ้าง ต่อมาภายหลังในปี พ.ศ.2462 ท่านถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารสังกัดกองแถววง แผนกเครื่องสายไทย ซึ่งมีเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวังเป็นผู้บังคับบัญชา ได้คัดเลือกผู้มีความประพฤติเรียบร้อยเข้าไปประจำปี่พาทย์ที่บ้าน ซึ่งมีพระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) เป็นครูประจำวง จึงเป็นโชคดีของครุฑทรัพย์ที่ได้มีโอกาสฝึกหัดเล่าเรียนดนตรีจากพระยาเสนาะฯ

ผลงานทางดนตรีของครุฑทรัพย์นั้น นอกจากความสามารถในการเป่าขลุ่ยได้ดีเป็นพิเศษแล้วยังได้แต่งเพลงไว้อีก 2 เพลง คือ เพลงเขมรชนบทและเพลงมอญชมจันทร์ ภายหลังก่อนสิ้นชีวิตได้แต่งบทธรรมสังคีตประกอบปี่พาทย์และแต่งเพลงเพิ่มอีก 2 เพลง คือ เพลงคะนึ่ง และเพลงตรีภรรยา โดยทำจากเพลงตระโบริตาม ยังมีทันจะได้้นำออกเผยแพร่ก็ถึงแก่กรรมก่อน

นายเทียบ คงลายทอง (พ.ศ.2445-2524)

ครูเทียบ คงลายทอง เป็นบุตรของนายแปลก และนางสอน เกิดเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2445 ตรงกับวันจันทร์ แรม 7 ค่ำ เริ่มศึกษาวิชาดนตรีจากบิดาด้วยการหัดเป่าขลุ่ยตั้งแต่เล็กครั้นอายุได้ 9 ปี จึงได้รับการจับมือเรียนฆ้องใหญ่จาก ครูทองดี ชูศักดิ์ ต่อมาได้เรียนปี่ใน กับครูจ ภิญโญ เจ้าของปี่ท่านพระ (ปี่ของครุฑมีแขก) เมื่ออายุประมาณ 16 ปี บิดาได้พาไปฝากตัวเป็นศิษย์พระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) ความสามารถทางดนตรีของครูเทียบเรียกได้ว่า “รอบวง” คือบรรเลงได้ทุกเครื่องมือ แต่ที่วิเศษที่สุด คือ ปี่ มีทรรสนะเกี่ยวกับดนตรีไทยของครูเทียบอยู่ครั้งหนึ่ง ที่สมควรบันทึกไว้ในที่นี้เป็นสำคัญครูเทียบเคยพูดไว้กับ ม.ล.ธีรบุตร สุขสวัสดิ์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2516-2517 ความว่า

“ดนตรีไทยที่ว่าไม่เข้ายุคสมัย ยืดยาวนั้นไม่จริง เพราะถ้าเปรียบเทียบกับสากล เขาก็มีซ้ำมีเร็วเช่นกัน อีกนัยหนึ่งจะว่าดนตรีของเราเล่นซ้ำไม่ได้ เพราะมันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเรา”

นายผิว ใบไม้ (พ.ศ.2442-2488)

นายผิว ใบไม้ เป็นบุตรของนายชื่น และนางปลีก ใบไม้ เกิดเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2442 เป็นทหารรักษาวัง ในบังคับบัญชาของเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี(ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล) จึงได้มีโอกาสเป็นศิษย์ของ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) ทำหน้าที่เป็นคนตีกลอง และเครื่องประกอบจังหวะอื่น ๆ ประจำวงดนตรีของท่านเจ้าพระยาฯ และเมื่อมีการประชันวง

ปีพาทย์ครั้งสำคัญ ณ วังบางขุนพรหม ใน พ.ศ.2466 นายผิวได้เข้าร่วมบรรเลงประชันด้วย มีผู้ร่วมวงเดียวกันในครั้งนั้นคือ ครูเทียบ คงลายทอง ครูทรัพย์ นุตสถิตย์ ครูสอน วงฆ้อง ครูพริ้ง คนตรีรส และครูมิ ทรัพย์เย็น

นายพริ้ง คนตรีรส (พ.ศ.2444-2524)

ครูพริ้ง เป็นบุตรของนายพลอยและนางพร้อม เกิดเมื่อวันจันทร์ เดือน 10 ปีฉลู พ.ศ.2444 ครั้นสิ้นบุญบิดา พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ซึ่งเป็นเพื่อนกับบิดา จึงได้พามากรุงเทพฯ เลี้ยงไว้เสมือนหนึ่งเป็นลูก พร้อมทั้งส่งสอนวิชาความรู้ทางดนตรีให้เป็นอันมาก ต่อมาภายหลังพระยาประสานดุริศศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) พอใจในฝีมือจึงขอตัวจากวงปีพาทย์บ้านเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ไปประจำวงวังจันทร์เกษม ซึ่งเป็นวง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยยังทรงดำรงพระยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ครูพริ้งหรือพ่อพริ้ง เป็นผู้มีฝีมือเป็นเลิศในทางปีพาทย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งระนาดเอก และกลองมลายู การตีระนาดของครูพริ้ง ได้รับการยกย่องจากนักดนตรีทั่วไปทั้งในน้ำมือ น้ำเสียง ทางและปฏิภาณไหวพริบ โดยเฉพาะการตีระนาดประกอบโขน ละครและการบรรเลงหน้าพาทย์ เสียงระนาดของครูพริ้ง ดังโตดังซัด หนทางแบบคาย ทีขึ้น ทีลง ไพเราะดีหู ถึงที่เร็วก็ไหวจัด ถึงที่ช้าก็มีสง่า เป็นระเบียบสวยงาม นอกจากนี้พ่อพริ้งยังเคยไปงานบรรเลงปีพาทย์นางหงส์กับหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ในครั้งนั้นหลวงประดิษฐไพเราะเป็นคนระนาด พ่อพริ้งเป็นคนกลองมลายูตัวผู้ ครั้นเมื่อหลวงประดิษฐ์ฯ ดีแนวไหวจัดขึ้นทุกทีคนกลองมลายูตัวเมียก็เลิกตี แต่พ่อพริ้งนั้นบอกว่า “ท่านตีไหวไปเท่าไร ผมก็ตามไปเท่านั้น” เมื่อจบกระบวนหลวงประดิษฐ์ฯ หันมายิ้มและชมว่า “พริ้งเก่ง” สำหรับไม้สะระหม่านั้น พ่อพริ้งต่อมาจากพระพาทย์บรรเลงรมย์ (พิมพ์ วาทีน) และยังไม่ได้ออให้ใครจนครบถ้วนกระบวนความพ่อพริ้งก็มาด่วนสิ้นชีวิต ไปเสียก่อน

นายมิ ทรัพย์เย็น (พ.ศ.2444-2515)

ครูมิ ทรัพย์เย็น เป็นบุตรนายเสม และนางกลีบ ทรัพย์เย็น เกิดเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2444 ตรงกับวันพฤหัสบดีขึ้น 12 ค่ำ วิชาคนตรีนั้น ได้เริ่มฝึกหัดดนตรีกับครูพุ่มก่อน ต่อมาได้ไปอยู่วงปีพาทย์ที่บ้านเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวังในรัชกาลที่ 6 จึงมีโอกาสดูฝึกหัดดนตรีจากพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) จนนับได้ว่าเป็นผู้ได้รับ

การถ่ายทอดทางเครื่องหนังจากพระยาเสนาะดุริยางค์โดยเฉพาะ ครูมิ เล่นดนตรีได้เกือบทุก เครื่องมือแต่ที่เชี่ยวชาญเป็นพิเศษ คือ เครื่องหนังจนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งกลอง เสียงเครื่องหนัง ของครูมิ เป็นไปดั่งใจปรารถนา ที่สนุกก็สนุกยิ่งนัก ถึงคราวนำเกรงขาม ก็ฟังครั้นคร้ามศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ยิ่ง

ครูมิ เป็นคนแรกที่เป็นต้นคิดสร้างโรงโขนสำเร็จรูปสามารถประกอบ รื้อถอนได้ สำเร็จในวันเดียว เป็นต้นคิดใช้มอเตอร์ไฟฟ้าควบคุมหนังหน้ากลองแทนวิธีใช้มือ นอกจากนี้ครูมียัง เพลิดเพลินได้เองอีกด้วย

นายอรุณ กอนกุล (พ.ศ.2444-2521)

ครูอรุณ กอนกุล เป็นบุตรของหลวงเทพพิจิตร (รื่น กอนกุล) และนางแปร เกิดที่ บ้านเลขที่ 2355 ตรอกสวนอนันต์ ตำบลสวนอนันต์ ธนบุรี เมื่อปี พ.ศ.2444 เริ่มเรียนปีพาทย์ จาก ครูชื่น วัชชวิพัฒน์ ซึ่งเป็นอาแท้ ๆ ตั้งแต่ยังเล็ก ภายหลังบิดาพาไปฝากไว้ที่บ้านเจ้าพระยา ธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวังในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้ศึกษาวิชาดนตรีชั้นสูงจากพระยา เสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) ในด้านความสามารถและผลงานทางดนตรีนั้น ครูอรุณเล่น เครื่องปีพาทย์ได้ทุกชนิด ยกเว้นปี่แต่ที่ถนัดเป็นพิเศษคือ ระนาดเอกกับเครื่องหนัง

เมื่อครั้งที่ออกจากราชการในกระทรวงพาณิชย์ นั้น ครูอรุณได้ตั้งวงปีพาทย์ของ ตนขึ้นโดยซื้อเครื่องปีพาทย์จากครูสุ่ม ดนตรีเจริญ ตั้งชื่อวงว่า “ปีพาทย์สวนอนันต์” มี ครูพุ่ม บาปุยะवास เป็นคนระนาด ครูพิม แช่มบาง เป็นคนฆ้องใหญ่ ครูแกละ เป็นคนฆ้องเล็ก และ ครูแสวง วิเศษสุด เป็นคนทุ้ม ครูมิ ทรัพย์เย็น เป็นคนตะโพนไทย ครูถิร ปี่เพราะ เป็นคน ตะโพนมอญ ครูเทียบคงลายทอง เป็นคนปี่ ครูอรุณนั้น รับหน้าที่เป็นคนประจำแต่ก็ไปช่วยงาน อยู่บ่อย ๆ นอกจากจะมีความสามารถทางดนตรีแล้วครูอรุณยังมีความรู้ในการขึ้นหนังหน้ากลอง ต่างๆ ได้อีกด้วย

แกละ สมสุข

เป็นศิษย์พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เคยสังกัดวงปีพาทย์ของ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (เสนาบดีกระทรวงวังสมัยรัชกาลที่ 6) เคยร่วมวงประชันครั้งใหญ่ ที่วังบางขุนพรหม เมื่อ พ.ศ.2466

ทองใบ ขวัญดี

ศิษย์ฝีมือดีคนหนึ่งของ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) เคยร่วมวงประชันที่วังบางขุนพรหม พ.ศ. 2466 และสังกัดวงพิณพาทย์ของ เจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง สมัยรัชกาลที่ 6

เพิ่ม ภิญโญ

เป็นนักดนตรีสังกัดวงของเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวัง สมัยรัชกาลที่ 6 เคยร่วมวงประชันที่วังบางขุนพรหม เมื่อ พ.ศ.2466 เป็นคนระนาดและฆ้อง ฝีมือดีคนหนึ่ง ในกระบวนศิษย์คนสำคัญของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน)

แสง โสภ

นักดนตรีคนสำคัญ ศิษย์เอกของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) เคยเป็นคนระนาดทุ้ม ประชันที่วังบางขุนพรหม สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2466)

นายสอน วงฆ้อง (พ.ศ.2445-2518)

ครูสอน วงฆ้อง เป็นบุตรของนายขัน และนางน่ม เกิดเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2445 ที่บ้านเลียบ ต.บ้านโพธิ์ อ.เสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนประวัติชีวิต และความรู้ความสามารถของท่านนั้น ข้าพเจ้าจะได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผลงานของครูช้อย สุนทรวาทีนและพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

ผลงานของครูช้อย สุนทรวาทีน

เขมรปี่แก้ว*

1. เพลงอัตราจังหวะสามชั้น นายช้อย สุนทรวาทีน แต่งขยายจากเพลงเป่าใบไม้สองชั้น ซึ่งเดิมเป็นเพลง 2 ท่อน สำเนียงเขมร ท่อนละ 4 จังหวะ ผู้แต่งได้เพิ่มในท่อน 2 เป็น 6 จังหวะ เรียกว่าชื่อว่าเพลงเขมรปี่แก้ว หรือเพลงเขมรเป่าปี่แก้ว บทร้องที่ใช้ร้องเพลงเขมรปี่แก้ว มีหลายบท เช่น นำมาจากเรื่องอิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนพระอภัยมณีเป่าปี่ให้สามพราหมณ์ฟัง และบทกลอนเกี่ยวกับนก 4 คำกลอน บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) นำมาบรรจุในเพลงเขมรปี่แก้วใช้สอน เจ้าจอม ม.ร.ว.สลับลดาวัลย์ ขับร้อง

2. นายมนตรี ตราโมท ได้นำเพลงเขมรปี่แก้วสามชั้นของนายช้อย สุนทรวาทีน มาแต่งให้มีลีลาและสำเนียงไปตามแนวทางร้องแบบสัทวา เมื่อ พ.ศ.2471 โดยในเที่ยวแรกยังคงบรรเลงตามทางของนายช้อย สุนทรวาทีน ส่วนเขวกลับใช้ทางของนายมนตรี ตราโมท บรรเลง

3. หลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี ทองฟรุ่ฟรุ่) ได้นำเพลงเขมรปี่แก้วของนายช้อย สุนทรวาทีน ไปแต่งเป็นทางสัทวาอีกทางหนึ่ง

4. จางวางทั่ว พาทยโกศล นักดนตรีวงวัดกัลยาณี่ได้แต่งขยายและแต่งตัดเป็นเพลงเถาขึ้นอีกทางหนึ่งโดยให้มีสำนวนเพลงแบบทางสัทวา

เขมรโพธิสัตว์

เพลงเขมรโพธิสัตว์ อัตรา 2 ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไถ่มี 3 ท่อน ท่อนที่

---

*ประวัติเพลงไทยทั้งหมดคัดมาจก “สารานุกรมเพลงไทย”

1 และท่อนที่ 2 มีท่อนละ 4 จังหวะ ท่อนที่ 3 มี 9 จังหวะ กล่าวกันว่า นักดนตรีไทยท่านหนึ่ง ไม่ทราบนาม แต่งไว้เพื่อนึกถึงชาวเขมรที่อพยพจากเมืองโพธิสัตว์ในประเทศกัมพูชา (ในประเทศ กัมพูชาเรียกเมืองนี้ว่า โปสัด) เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ที่จังหวัดราชบุรี จึงตั้งชื่อเพลงนี้ว่า เขมรโพธิสัตว์ ยังมีเพลงไทยสำเนียงเขมรอีกหลายเพลงที่ตั้งชื่อตามแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวเขมร เหล่านั้น เช่น เขมรราชบุรี เขมรปากท่อ เขมรเขาเขียว

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูช้อย สุนทรวาทีน ได้นำเพลงเขมรโพธิสัตว์ 2 ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ครอบเป็น เพลงเถา ใช้ขับร้องจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

แขกลพบุรี

เพลงแขกลพบุรีอัตรา 2 ชั้นของ ประเภทหน้าทับสองไม้ มีท่อนเดียวใช้ร้องในการ แสดงโขนละคร ครูช้อย สุนทรวาทีน ได้นำมาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น ดำเนินทำนองให้ ไพเราะตามหลักวิชาการที่นิยมกัน และยังสามารถเพิ่มเพลงโสนน้อยไว้ในตอนท้ายของเที่ยวที่ 2 ต่อมา นายมนตรี ตราโมท ได้นำเพลงแขกลพบุรี 3 ชั้นของครูช้อย สุนทรวาทีน มาตัดลงเป็นอัตรา 2 ชั้นและชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา

แขกโอด

เพลงแขกโอด อัตรา 2 ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี 3 ท่อน เป็นเพลง ประเภทโขน ใช้ขับร้องบรรเลงเพลงในเพลงดับหรือแสดงบทที่โศกเศร้า ทำนองเพลงมีสำนวน แขกปนอยู่เล็กน้อย จึงเรียกว่า “แขกโอด” ครูช้อย สุนทรวาทีน แต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น ได้ แทรก สำเนียงแขกเข้าไว้อีกมากทำให้สมชื่อและน่าฟังยิ่งขึ้น

ราว พ.ศ.2476 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำเพลงแขกโอด อัตรา 3 ชั้น ของครูช้อย สุนทรวาทีน มาตัดลงเป็นอัตรา 2 ชั้น และชั้นเดียวครอบเป็นเพลงเถา

ครอบจักรวาล

เพลงครอบจักรวาล อัตรา 2 ชั้นของเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่มี 2 ท่อน ท่อนที่ 1 มี 4 จังหวะ ท่อนที่ 2 มี 6 จังหวะ ครูช้อย สุนทรวาทีน ได้แต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น

ใช้เป็นเพลงโหมโรงบรรเลงในวงปี่พาทย์ของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง (เนียม) ภายหลังได้รับพระราชทานราชทินนามว่า พระยาจิรายุมนตรี

ต่อมา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้ทรงตัดลงเป็นชั้นเดียว และดัดแปลงแก้ไขเป็นทำนองสากลให้แตรวงบรรเลงพร้อมทั้งทรงแต่งท่วงร้องขึ้นด้วย ประทานให้แตรวงทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์บรรเลงเมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก รว พ.ศ.2463-2468

จินจิมใหญ่

เพลงเถา อัตรางังหะสองชั้น เป็นเพลงสำเนียงจันทน์ทำนองเก่า มีนักดนตรีนำไปแต่งเป็นเพลงเถาหลายทาง คือ

1. ทางพระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) นายสิน ศิลปบรรเลง ได้ต่อเพลงจินจิมใหญ่เถาทางนี้และใช้บรรเลงที่วงปี่พาทย์บ้านแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ต่อมาหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำเพลงนี้มาแต่งเป็นทำนองท่วงร้องทั้งเถา

2. ทางนายช้อย สุนทรวาทีน ซึ่งได้นำเพลงจินจิมใหญ่สองชั้นทำนองเก่ามาแต่งขยายเป็นอัตราสองชั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมา นายมนตรี ตราโมท ได้ตัดลงเป็นอัตรางังหะชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา

ทะเลบัว

เพลงอัตรางังหะสองชั้น ทำนองชั้น ทำนองเก่ารวมอยู่ในเพลงเรื่องฉิ่งใหญ่ ใช้ประกอบการแสดงละครในบทที่ตัวละคร โกรธ เกรี้ยวกราด เพลงนี้ภายหลังนายช้อย สุนทรวาทีนนำไปแต่งดัดแปลงทำนองใหม่ เพลงออกทะเลทางหนึ่ง และนายสิน ศิลปบรรเลง นำไปแต่งขยายเป็นอัตรางังหะสามชั้น ต่อมา นายมนตรี ตราโมท ได้ตัดเป็นอัตรางังหะชั้นเดียวครบเป็นเถา ต่อมาใน พ.ศ.2491 หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำเพลงทะเลบัวสองชั้นทำนองเก่ามาแต่งขยายเป็นอัตรางังหะสามชั้น โดยมีได้ดัดแปลงทำนองของเดิมและยังคงเรียกชื่อเพลงว่า ทะเลตามเดิม

ใบคั่ง

เพลงใบคั่ง อัตร่า 2 ชั้นของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี 4 ท่อน เดิมเรียกว่า เพลงใบคั่งบางช้าง เป็นเพลงที่ครุหน้าย ครูดนตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งขึ้นพร้อมกับเพลงแขกมอญบางช้าง

ต่อมาครูช้อย สุนทรวาทิน ได้แต่งขยายขึ้นเป็นอัตร่า 3 ชั้น ส่วนชั้นเดียวนายมนตรี ตราโมท ได้แต่งขึ้นเป็น 3 ทาง คือ สำหรับบรรเลงเป็นเพลงเถาทงหนึ่งเป็นเพลงเร็วทงหนึ่ง และเป็นเพลงลูกหมคอีกทงหนึ่ง

มะลิเลื้อย

เพลงโหมโรง เพลงนี้้อตราจังหวะสองชั้นเป็นทำนองเกาสมัยอยุธยา ผู้รู้สันนิษฐานว่า พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้แต่งขยายเป็นอัตร่าจังหวะสามชั้นและใช้ บรรเลงเป็นเพลงโหมโรง โดยผู้แต่งได้สอดแทรกลูกล้อลูกขัดตลอดเพลง ทั้งยังใช้ทงเปลี่ยนกลับ ดันโดยไม่ซ้ำทำนองกัน แต่นายมนตรี ตราโมท สันนิษฐานจากสำนวนเพลงและวิธีบรรเลงแล้ว เห็นว่าผู้แต่งเพลงนี้คือนายช้อย สุนทรวาทิน

ม้าย่อง

เพลงม้าย่อง อัตร่า 2 ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไ้ มีท่อนเดียว 7 จังหวะ เป็นเพลงสำหรับร้องประกอบละครในมาแต่โบราณ ครูช้อย สุนทรวาทิน ได้แต่งขยายขึ้นเป็น อัตร่า 3 ชั้น เพื่อบรรเลงใช้เป็นเพลงโหมโรงต่อจากเพลงโหมโรงครอบจักรวาล เรียกว่า “เพลง โหมโรงครอบจักรวาลออกม้าย่อง” และยังมีที่ใช้เป็นเพลงโหมโรงเป็นเอกเทศ เรียกว่า “เพลง โหมโรงม้าย่อง 3 ชั้น”

ประมาณ พ.ศ. 2498 ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ และนายบุญยงค์ เกตุคง ได้นำเพลงโหม โรงม้าย่อง อัตร่า 3 ชั้นของครูช้อย สุนทรวาทิน มาปรับปรุง และได้ใช้ทงของครูเพชร จรรย์นาฎ เข้ามาผสม แต่ยังคงใช้ทงของครูช้อย สุนทรวาทิน เป็นทงบรรเลงที่ยวกลับในอัตร่า 3 ชั้น ส่วนอัตร่า 2 ชั้นที่ยวแรกยังใช้ทงของเดิม แต่ที่ยวหลังใช้ทำนองอศวสีลาของนายมนตรี ตราโมท เข้ามาผสม แล้วตัดลงเป็นชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถา ส่วนทงร้องเดิมนายจำเนียร

ศรีไทยพันธุ์แต่ง ต่อมาประมาณ พ.ศ.2506 นายบุญยงค์ เกตุคง และนางกัญญา โรหิตาจล ได้นำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งเป็นทางที่นิยมขับร้องมาจนถึงปัจจุบันนี้

อกทะเล

เพลงทะเลบัว อัตรา 2 ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี 2 ท่อน มีผู้แต่งขยายทางร้องเป็นอัตรา 3 ชั้น เพิ่มเติมดัดแปลงให้ต่างจากพื้นออกไปตามแบบเพลงสัควา จนแทบจะเป็นคนละเพลง เรียกชื่อเพลงที่แต่งขยายนี้ว่า “เพลงอกทะเล”

ต่อมาครูช้อย สุนทรวาทีน ได้แต่งทางดนตรีขึ้นสำหรับบรรเลงรับ และใช้เป็นเพลงลา พ.ศ.2475 นายมนตรี ตราโมท ได้แต่งทำนองอัตรา 2 ชั้นกับชั้นเดียวขึ้น ครบเป็นเพลงเถาคำเนินตามรูปเพลงอกทะเลของครูช้อย สุนทรวาทีน จึงกลายเป็นอีกเพลงหนึ่งแยกจากเพลงทะเลบัว เพลงนี้ นายมนตรี ตราโมท ได้ต่อให้นางเจริญใจ สุนทรวาทีน ขับร้องส่งสถานีวิทยุกระจายเสียง เป็นครั้งแรกในปีเดียวกัน

ผลงานของครูช้อย สุนทรวาทีน แต่งร่วมกับ พระยาประสานดุริยศัพท์
(แปลก ประสานศัพท์)

เทพริญจวน

เพลงเรื่องนางหงส์ อัตรา 2 ชั้นของเก่า ประเภทหน้าทับปรบไก่มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ มีมาแต่สมัยอยุธยา เป็นเพลงชุดบรรเลงติดต่อกันหลายเพลง เริ่มต้นด้วยเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน สาวสอดแหวน แสนสุดสวาท และแมลงวันทอง เพลงแสนสุดสวาท อันเป็นต้นกำเนิดของเพลงเทพริญจวนนี้ มีทำนองเป็น 2 ทาง ทางหนึ่งเป็นทางพื้น ๆ เรียบ ๆ บรรเลงในเพลงเรื่องนางหงส์ อีกทางหนึ่งมีเมื่อดพรายสอดแทรกบรรเลงเป็นเอกเทศ เมื่อตัดลงเป็นชั้นเดียวใช้ร้องในการแสดงละครโดยทั่ว ๆ ไป เปลี่ยนชื่อเรียกว่า “เพลงกระบอก” และยังคงดัดย่อลงไปอีกชั้นหนึ่ง (เรียกว่า ครึ่งชั้น) ใช้บรรเลงอยู่ในเพลงเรื่องเพลงฉิ่ง

ราวปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร หรือครุมีแขก) ได้นำเพลงแสนสุดสวาททางพื้น ๆ ที่บรรเลงอยู่ในเพลงเรื่องนางหงส์ นั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น ตั้งชื่อว่า “เพลงเทพริญจวน” ต่อมาพระยาอินทราธิบดี สีหราชเมือง (เนียม) ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานทินนามว่า พระยาจิรายุมนตรี ผู้เป็นเจ้าของ

ละครนอกผู้หญิงที่มีชื่อเสียงโรงหนึ่งในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีวงปี่พาทย์ด้วย ได้ดำริที่จะให้มีงานองเพลงเทพริญจวนที่พลิกเพลงมีลูกชัคอีกทางหนึ่งเพื่อบรรเลงเป็นเที่ยวกลับ ครูช้อย สุนทรวาทีน และพระยาประสานดุริศศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) จึงได้ร่วมกันแต่งเพลงเทพริญจวนขึ้นอีกทางหนึ่งตามความดำรินั้น เพลงเทพริญจวน อัตร 3 ชั้น ที่นิยมบรรเลงกันจะใช้ทางของพระประดิษฐ์ไพเราะเป็นเที่ยวต้น ส่วนเที่ยวกลับใช้ของครูช้อย สุนทรวาทีนและพระยาประสานดุริศศัพท์ร่วมกัน

ต่อมาถึงยุคที่นิยมฟังเพลงเถา ได้มีครูคนตรีนำเพลงเทพริญจวนมาดัดลงเป็นอัตร 2 ชั้น และชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถาหลายทางด้วยกัน แต่ทางที่นิยมแพร่หลายเป็นทางของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งได้ทำไว้เมื่อราว พ.ศ.2473

นอกจากหลวงประดิษฐ์ไพเราะจะได้ดัดแต่งอัตร 2 ชั้นและชั้นเดียวจากทางของเดิมทั้งทางร้องและทางดนตรี ครอบเป็นเพลงเถาตามปกติทางหนึ่งแล้วท่านยังได้ปรุงแต่งอัตร 3 ชั้นให้ดำเนินลีลาแปลกเปลี่ยนไปจากของเดิม แล้วดัดลงเป็นอัตร 2 ชั้นและชั้นเดียว ครอบเป็นเพลงเถาอีกทางหนึ่งที่นิยมมาจนทุกวันนี้

ผลงานของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

ดับมอญกละ

เพลงดับ สำเนียงมอญ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) เรียบเรียงขึ้นโดยนำเพลงสำเนียงมอญมาบรรเลงติดต่อกันเป็นเพลงดับ และแต่งประโยคเชื่อมต่อให้สนิทสนม

พม่าห้าท่อน

เพลงไทยสำเนียงพม่า อัตร 2 ชั้น ของเก่า ประเภทหน้าทับสองไม้ มี 5 ท่อน ท่อนที่ 1 เป็นเพลง “โยน” ซึ่งสามารถแต่งพลิกเพลงได้ต่างๆ ไม่กำหนดจำนวนจังหวะ เพราะฉะนั้นผู้แต่งจึงแทรกภาษาต่าง ๆ เช่น พม่า มอญ ลาว ฝรั่งเศส ในท่อนที่ 2 ถึงท่อนที่ 5 มีจังหวะจำกัด เพิ่มเติมไม่ได้ เพลงนี้มีผู้แต่งกันหลายทาง เช่น ทางของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทางของจางวางทั่ว พาทยโกศล ทางของพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

ถึง พ.ศ. 2466 มีการประชันปีพาทย์ที่วังบางขุนพรหม สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงกำหนดให้ประดิษฐ์ทำนองเพลงพม่า ทำนองเป็นทาง 4 ชั้น มีวงปีพาทย์เข้าประกวด 3 วงด้วยกัน คือ

1. วงวังบางขุนพรหม จางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นผู้ปรับวง
2. วงวังบูรพาภิรมย์ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ เป็นผู้ปรับวง
3. วงเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว.ปุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวัง พระยาเสนาะดุริยางค์ เป็นผู้ปรับวง

อาเอี้ย

เพลงเถา เพลงอาเอี้ยสองชั้นเป็นเพลงทำนองเก่าที่มีท่วงทำนอง และลีลาสนุกสนาน ใช้ประกอบการแสดงละคร พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) แต่งขยายเป็นอัตราจังหวะสามชั้น ทางหนึ่ง หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) แต่งขยายและแต่งเป็นเพลงเถาโดยแต่งเป็น ทำนองทางดนตรี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงนิพนธ์ทำนอง

พระยาเสนาะเสนาะดุริยางค์ (แจ่ม สุนทรวาทีน) แต่งสำหรับเดี่ยวระนาดเอก และต่อให้นายอินสำหรับเดี่ยวระนาดประชันวงที่วังบูรพา เมื่อ พ.ศ. 2458